

Marta Trojanowska

Lela Pawlikowska

- Dama ze Lwowa w Medyce i Londynie

(ciąg dalszy ze str. 10, 11)

scością i do śmierci utrzymywali korespondencję z niektórymi jej mieszkańcami. A mieszkańcy Medyki dwukrotnie tłumnie przybywali do Zakopanego, aby uczestniczyć w pogrzebach obojga.

Kolejce życia i twórczość Anieli Pawlikowskiej nie są w

„Portret córki Agnieszki”, ok. 1935, olej na płótnie, zbiory „Dom u Jedli”.

Polsce szerzej znane. W polskim piśmiennictwie o sztuce za czasów PRL w ogóle nie wspomniano o jej sukcesach komercyjnych na zachodzie Europy - nie było to wówczas pożądane ideowo. Były także inne powody - natury politycznej: artystka i członkowie jej rodziny byli związani z narodową frakcją polskiej emigracji, publikowali w emigracyjnych czasopiśmie, kontaktowali się z polskim duchowieństwem. Dość wspomnieć, że siostra Leli, poetka i pisarka, Beata Obertyńska po przejściu przez piekło sowieckich łagrów wydała wspomnienia *W domu niewoli* i opisała w nich pełne grozy obozowe doświadczenia. Przedwojenna twórczość malarki była mocno związana z etosem kultury polskiego ziemiaństwa i o tym rodzaju twórczości oficjalna propaganda w naszym kraju przed 1989 rokiem także uparcie milczała.

O dokonaniach artystki zaczęto wspominać dopiero po roku 1997, gdy mieszkający stale w Kanadzie syn Artystki, Kasper Pawlikowski, przekazał w darze Muzeum Narodowemu w Krakowie blisko tysiąc jej prac. Wystawa części z nich, zatytułowana *Świat Leli Pawlikowskiej*, odbyła się w roku 1997 i 1998 w Zakopanem i Przemyślu. Katalog wystawy wraz z krótkim omówieniem twórczości w nim zawartym był pierwszą po wojnie publikacją poświęconą artystce, przygotowaną przez profesjonalistę. W roku 2002 dwadzieścia osiem zwiazanych z Medyką prac Leli Pawlikowskiej pokazanych zostało w Przemyślu w ramach większej wystawy pt. *Dzieła prowincjonalne? Artyści i mecenas XIX i początków XX wieku w Ziemi Przemyskiej*. Ekspozycja ta prezentowała między innymi kulturotwórczą działalność pięciu pokoleń Pawlikowskich, którą zamyka twórczość Leli Pawlikowskiej. Wystawie towarzyszyło wydawnictwo *Lela Pawlikowska w Medyce*, którego najważniejszym tekstem było

„Portret syna Kaspra”, 1947, węgiel, ołówki na kartonie.

wspomnienie o Matce, pióra najstarszego dziecka malarki, s. Marii Ludwicy Pawlikowskiej RSCJ.

Zarówno wspomniane powyżej wystawy, jak i towarzyszące im wydawnictwa miały raczej lokalny charakter. Tymczasem zarówno twórczość Anieli Pawlikowskiej, jak i jej osoba zaskubają na uwagę i szeroką prezentację na forum ogólnopolskim; także z przyczyn pozaartystycznych. Pokazanie jej dokonań pozwoli chociaż w części naprawić krzywdy moralne wyrządzone przez historię przedstawicielom polskich ziemian i przedwojennej lwowskiej inteligencji, którzy tak jak Dama z Medyki i Londynu, swoją postawą życiową i wiernością ideałom wielokrotnie dowiedli swej prawości i szlachetności.

Lela Pawlikowska ze swoimi klientami (państwo Susey?). Londyn 1954, fotografia z Albumu Rodziny Pawlikowskich w Kanadzie. „Portret Mme S. George”, 1950, olej na płótnie.

Lwowskie środowisko malarskie w XIX i I poł. XX wieku

W XIX stulecie sztuka polska, a zwłaszcza malarstwo, w wyniku wydarzeń politycznych i postępujących w ślad za nimi przemian społecznych, zyskało nowego mecenasa, zamienne i wykształcone mieszczaństwo. Artyści, jeszcze w XVIII wieku skupiający się wokół dworów arystokracji, wiażą się w wieku XIX z większymi ośrodkami miejskimi i działającymi przy uniwersytetach wydziałami malarstwa. Na ziemiach polskich w pierwszych dziesięcioleciach wieku XIX wyodrębniło się pięć środowisk artystycznych. Najsilniejszym ośrodkiem, od czasów Oświecenia, była Warszawa. Po roku 1830 coraz większe znaczenie zaczął odgrywać Kraków. Środowiska malarskie skupione w Wilnie, Lwowie i Poznaniu, odgrywały znacznie mniejszą rolę, ale nie były pozbawione indywidualnych cech.

Lwów - stolica Galicji - w XIX stulecie był miastem, w którym poza kręgiem rodzimych malarzy, osiedliło się i spolonizowało wielu artystów obcego pochodzenia, zwłaszcza niemieckich i austriackich, sprowadzanych jako dekoratorzy, ilustratorzy, miniaturzyści lub do nauczania techniki graficznych. W XIX i pierwszych czterech dekadach wie-

ku XX lwowskie środowisko artystyczne miało charakter wielokulturowy, a jego przedstawiciele reprezentowali różne aktualne tendencje i kierunki obecne w sztuce polskiej i europejskiej.

Wystawa prezentowana w Muzeum w Przeworsku odzwierciedla zaledwie niewielki fragment bogatej i różnorodnej twórczości artystycznej lwowskiego środowiska malarskiego w XIX i I poł. XX wieku i składa się z kilkudziesięciu prac wykonanych w różnych okresach i w różnych technikach malarskich, a także rysunków i grafik, artystów czynnych we Lwowie w XIX i I połowie XX wieku.

Wśród autorów prac znajdują się przedstawiciele pokolenia czynnego na początku i w I połowie XIX wieku z Josephem Klimesem, Alojzym Reichenem, Antonim Laubem i Antonim Lange. Skromnie zasygnalizowano twórczość Artura Grottgera, znanego głównie jako autora cyklu rysunkowych poświęconych wojnie i Powstaniu Sycylii, ale także doskonałego portrecisty i autora kompozycji o tematyce rodzajowej. Pokolenie malarzy działających we Lwowie w II połowie XIX wieku reprezentuje, poza Grott-

gerem, Franciszek Tępa i jego uczeń Franciszek Żmurko. Na uwagę zasługują prace malarskie Zygmunta Rozwadowskiego i Tadeusza Popiela, uczestniczących jako współpracownicy w realizacji panoram malarskich tworzonych we Lwowie pod koniec XIX i na początku XX wieku. Krag malarzy interesujących się popularną na początku XX wieku tematyką huculską i scenami rodzajowymi z życia małych miasteczek, reprezentują Stanisław Dębicki i Kazimierz Sichulski. Na szczególną uwagę zasługuje także Erno (właśc. Izaak) Erb, samouk, który osiągnął wysoki poziom sprawności malarskiej i wypowiedzi artystycznej. Malował chętnie motywy miejskie z rodzinnego Lwowa, typy chłopów ukraińskich i Żydów, postaci lwowskich straganiarek.

Intencją organizatorów była chęć zaprezentowania kręgu malarzy działających we Lwowie jako środowiska o wielokulturowych i bogatych tradycjach artystycznych, które do 1939 r. oddziaływało na rozległe kresy Polski pd-wsch.

Wystawę zorganizowano ze zbiorów Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej, Muzeum Okręgowego w Rzeszowie oraz własnych.

Bożena Figiel

Otwarcie wystawy odbyło się 15 czerwca w Przeworsku w Pałacu Lubomirskich.